

WTO i usługi finansowe: zobowiązania europejskich państw okresu transformacji

Michał Kruszka

Uwagi wstępne

Globalizacja to proces, który bez wątpienia jest jedną z najważniejszych cech współczesnej gospodarki. Towarzyszy mu pogłębiająca się liberalizacja wymiany międzynarodowej. Podstawy instytucjonalne, sprzyjające znoszeniu barier protekcjonistycznych, zostały ustanowione już w 1947 r. dzięki podpisaniu Układu ogólnego w sprawie taryf celnych i handlu (*General Agreement on Tariffs and Trade – GATT*). Rozwój ekonomiczny i nasilająca się konkurencja spowodowały jednak, że normy GATT przestały być gwarantem zwiększania swobody na ponadlokalnych rynkach. W związku z tym uczestnicy Rundy Urugwajskiej GATT zdecydowali się na powołanie nowej instytucji – Światowej Organizacji Handlu (*World Trade Organization – WTO*).

WTO zaczęła swoją działalność 1 stycznia 1995 r. i całkowicie przejęła zadanie usuwania ograniczeń w wymianie międzynarodowej. Ten cel jest realizowany poprzez nadzorowanie wykonywania wielostronnych umów, które tworzą system prawny WTO. Łącznie podpisano 18 obligacyjnych traktatów oraz 4 fakultatywne porozumienia handlowe (Hoekman, Kostecki, 2001). Wśród powszechnie wiążących umów jest również Układ ogólny w sprawie handlu usługami (*General Agreement on Trade in Services – GATS*)¹. Jest to pierwsze uzgodnienie zasad liberalizujących światowy handel usługami, a z racji rosnącego udziału usług w wysoko i średnio rozwiniętych gospodarkach można się spodziewać, że rola GATS będzie zdecydowanie wzrastać.

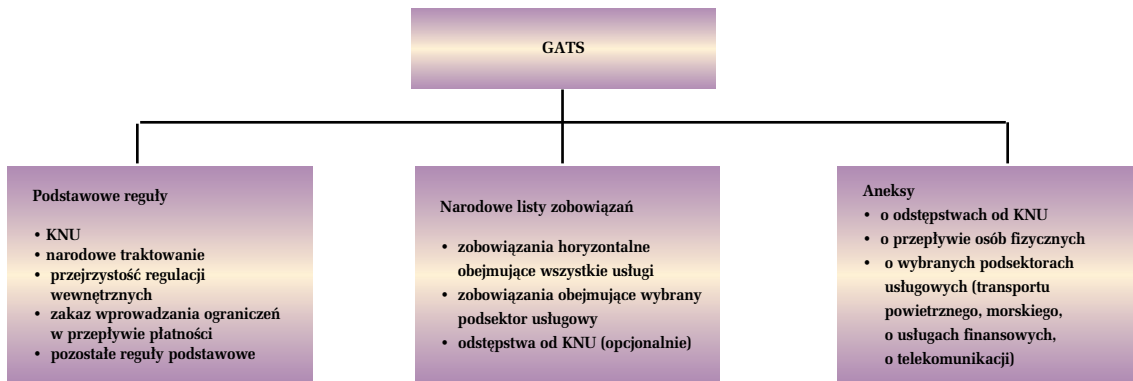
Podstawowe reguły GATS

Układ ogólny w sprawie handlu usługami jest w dużym stopniu wzorowany na GATT (choć ten regulował wyłącznie przepływ towarów). W związku z tym podstawowe narzędzia liberalizacji wymiany międzynarodowej to klauzula największego uprzywilejowania (KNU) oraz zasada narodowego traktowania. Zadaniem pierwszej z nich jest zrównanie w przywilejach członków WTO. Jeśli zatem jedno z państw przyzna drugiemu jakiegokolwiek szczególne uprawnienia handlowe, to z mocy KNU takimi samymi prawami zostają objęci pozostali sygnatariusze GATS. Zasada narodowego traktowania głosi natomiast, że usługodawcy zagraniczni i ich usługi nie mogą być na rynku wewnętrznym innego państwa traktowani w sposób mniej korzystny od rodzimych dostawców i ich usług.

W przypadku GATT dodatkowym instrumentem, niezwykle ważnym w odniesieniu do towarów, są listy związanych taryf celnych. Oznacza to, że wynegocjowane w ramach WTO obciążenia taryfowe nie mogą być podniesione. Handel usługami z racji ich niematerialności nie podlega ocłeniu, a zatem to narzędzie nie ma zastosowania.

Niestety, członkowie WTO w momencie podpisywania Aktu końcowego Rundy Urugwajskiej nie byli jeszcze zdecydowani na głęboką liberalizację wymiany usługowej. W związku z tym zezwolono na ograniczenie swobody w tym sektorze gospodarki, polegające na odstępstwie od KNU, o ile zostało ono zadeklarowane w momencie podpisywania GATS. Oznacza to, że KNU ma zawsze zastosowanie, chyba, że państwo zastrzegło wyjątek w którymś podsektorze usługowym. Zasada narodowego traktowania jest natomiast stosowana tyl-

¹ Polski przekład znajduje się w załączniku do Dz.U. nr 34 z 1998 r., poz.195.

Schemat 1 *Struktura Układu ogólnego w sprawie handlu usługami (GATS)*

Źródło: opracowanie własne.

ko wtedy, gdy dany kraj przyjął na siebie takie zobowiązanie w obrębie konkretnej grupy usług². Sporządzenie listy szczegółowych zobowiązań było warunkiem przystąpienia do WTO. Im więcej zatem podsektorów zostało objętych określonymi zobowiązaniami, tym szerzej praktykowana jest zasada narodowego traktowania. Jeśli jednak członek WTO nie umieścił danej grupy usług na swojej liście, to w pełni legalnie może utrzymywać środki dyskryminujące obcych usługodawców lub ich usługi.

Strukturę GATS przedstawiono na schemacie 1.

Podaż usług w handlu międzynarodowym

GATS jasno określa, w jakim przypadku dochodzi do międzynarodowego przepływu usług. W świetle art. 1 ust. 2 następuje to, gdy usługa jest świadczona:

1) z terytorium jednego państwa na terytorium innego kraju – jest to tzw. usługa transgraniczna, w przypadku której nie przemieszcza się ani usługodawca, ani usługobiorca; przykładem takich świadczeń może być udzielenie porady prawnej przez telefon, kształcenie korespondencyjne, złożenie dyspozycji maklerskiej przez Internet;

2) na terytorium strony GATS dla usługobiorcy któregośkolwiek innego członka WTO; jest to tzw. konsumpcja za granicą, czyli sytuacja, gdy usługobiorca udaje się do kraju usługodawcy; przykładem może być choćby wyjazd na zagraniczne studia;

3) przez usługodawcę jednego członka poprzez jego obecność handlową na terytorium innego członka WTO; w takiej sytuacji zagraniczny usługodawca tworzy w innym kraju swoje przedstawicielstwo, oddział czy przedsiębiorstwo;

4) przez usługodawcę strony GATS poprzez obecność osób fizycznych na terytorium któregośkolwiek innego członka WTO; zagraniczny usługodawca wysyła zatem swój personel do kraju usługobiorcy i usługa tam jest świadczona.

Powyższe zasady definiują tzw. tryby podaży (*modes of supply*) usług w obrocie międzynarodowym. Odpowiednie ujęcie zasad świadczenia jest niezwykle ważne, ponieważ to właśnie w stosunku do nich każdy z członków WTO przyjmuje deklaracje liberalizacyjne dla poszczególnych podsektorów usługowych.

GATS i usługi finansowe

W świetle GATS sfera usług finansowych obejmuje usługi ubezpieczeniowe i pokrewne oraz usługi bankowe. Dodatkowo zalicza się do niej również tzw. inne usługi finansowe, które w istocie wykraczają poza typowe pojmowanie czynności bankowych. Szczegółowe zestawienie zawiera tabela 1. Jak wynika z przedstawionych informacji, typologia nie jest zbyt precyzyjna i czasami zajął się z innym podsektorem, którym są usługi dla biznesu. Przykładem jest choćby leasing lub zarządzanie aktywami.

Strony GATS zasadniczo uznały, że cały podsektor finansowy zostaje objęty przepisami Układu ogólnego w sprawie handlu usługami. Co prawda, negocjacje trwały do grudnia 1997 r., czyli zakończyły się trzy lata po ustanowieniu WTO, lecz w ich wyniku znacznie rozszerzono dostęp do rynków, na których obraca się miliardami dolarów³. Trzeba jednak pamiętać, że każdy z członków WTO mógł w tym momencie zastrzec, iż pewne rodzaje świadczeń nie będą podlegały działaniu

² Więcej na ten temat można znaleźć w artykule Kruski (2001).

³ Historię negocjacji przedstawiają Dobson i Jacquet (1998).

Tabela 1 Klasyfikacja usług finansowych w Światowej Organizacji Handlu

Usługi ubezpieczeniowe i związane z ubezpieczeniami	Usługi bankowe i pozostałe usługi finansowe
• ubezpieczenia na życie, wypadkowe i zdrowotne	• przyjmowanie wszelkich depozytów finansowych
• pozostałe ubezpieczenia	• udzielanie pożyczek (w tym kredytów konsumenckich lub hipotecznych, factoring)
• usługi reasekuracji oraz retrocesji	• leasing
• usługi pomocnicze wobec ubezpieczeń (w tym usługi agentów i brokerów)	• transfer pieniędzy
• udzielanie gwarancji finansowych	• obrót na własny rachunek lub rachunek klienta instrumentami finansowymi, np. instrumentami pochodnymi lub instrumentami rynku pieniężnego
	• wszelkiego rodzaju uczestnictwo w emisji papierów wartościowych
	• wszelkiego rodzaju zarządzanie aktywami finansowymi (np. fundusze emerytalne)
	• usługi kliringowe
	• doradztwo finansowe
	• inne usługi finansowe

Źródło: opracowanie własne na podstawie ustępu 5 Załącznika (GATS) w sprawie usług finansowych.

KNU, oraz miał prawo nie wpisywać wybranych grup usługowych na swoją listę szczegółowych zobowiązań. W praktyce skorzystało z tego wiele państw, co częściowo ograniczyło zasięg liberalizacji, jednak i tak zaszła ona dalej niż w przypadku innych „wrażliwych” podsektorów, np. telekomunikacji⁴.

Dosyć istotną różnicą między ogólnymi regułami GATS a normami określającymi zasady międzynarodowego handlu usługami finansowymi jest zdefiniowanie „usług w wypełnianiu funkcji władczych”. Zgodnie z art. I ust. 3b, reguły GATS nie odnoszą się do usług tego typu. Art. I ust. 3c stwierdza, że usługą w wypełnianiu funkcji władczych jest usługa, która nie jest dostarczana ani na zasadach handlowych, ani w ramach konkurencji z jednym usługodawcą lub większą ich liczbą. Przepisy Załącznika w sprawie usług finansowych stanowią swoisty *lex specialis*, gdyż zawężają pojęcie usług władczych do⁵:

- działań banku centralnego albo władz monetarnych bądź innej instytucji publicznej w prowadzeniu polityki pieniężnej lub kursowej,
- działania stanowiącego część ustawowego systemu ubezpieczeń społecznych albo powszechnego programu emerytalnego,
- innych działań wykonywanych przez instytucję publiczną na rachunek, z gwarancją lub użyciem zasobów finansowych rządu.

„Instytucja publiczna” w tym przypadku jest definiowana jako rząd, bank centralny, władze monetarne

albo taka jednostka organizacyjna, której głównym zadaniem jest wykonywanie czynności dla rządu lub realizacja celów rządowych. Może nią być nawet instytucja prywatna, o ile realizuje zadania wykonywane zwykle przez bank centralny albo władze monetarne.

Pomimo generalnej swobody w przepływie usług finansowych, państwa członkowskie WTO nie są powstrzymywane przed wprowadzaniem środków wynikających z przeczności, a obejmujących: ochronę inwestorów, depozytariuszy, posiadaczy polis ubezpieczeniowych i innych podobnych grup usługobiorców oraz środków zapewniających wewnętrzną spójność i stabilność krajowego systemu finansowego. Tego typu regulacja jest wyraźnie podyktowana pełną świadomością strategicznego znaczenia sektora finansowego dla współczesnych gospodarek oraz wiedzą na temat potencjalnej czułości sfery monetarnej na destrukcyjne działania spekulacyjne. Strony GATS zastrzegły jednak, że środki bezpieczeństwa niezgodne z Układem, są dopuszczalne tylko wówczas, gdy ich stosowanie nie będzie prowadziło do uchylecia się od wcześniej zadeklarowanych zobowiązań członka WTO.

Ogólne normy GATS bardzo wyraźnie kładą nacisk na przejrzystość regulacji w sferze usług. Dlatego w głównej części traktatu znajduje się spora liczba zapisów o konieczności ujawniania wewnętrznych przepisów w tym względzie i powiadamiania o wszelkich zmianach. Jednak w podsektorze finansowym pełna jawność jest niewskazana i niemożliwa. Dlatego strony GATS zaznaczyły, że nic w Układzie ogólnym w sprawie handlu usługami nie może być interpretowane w sposób wymagający od członka WTO ujawniania informacji o sprawach i rachunkach indywidualnych czy też jakichkolwiek informacji poufnych

⁴ Swoją ofertę liberalizacyjną zgłosiło 71 członków WTO – siedmiu z nich, w tym Polska, nie przeprowadziło jednak procedury ratyfikacyjnej Piątego Protokołu GATS, który stanowi formalne zwieńczenie negocjacji z 1997 r. W grudniu 2002 r. Rada Ministrów poinformowała Sejm, że przekaze jednak Protokół do ratyfikacji przez Prezydenta RP.

⁵ Ust. 1b Załącznika w sprawie usług finansowych.

Tabela 2 Status europejskich państw okresu transformacji w WTO

Kraje	Status	Data uzyskania statusu
Albania	członek przyjęty	8.09.2000
Białoruś	obserwator	27.10.1993
Bośnia i Hercegowina	obserwator	15.07.1999
Bułgaria	członek przyjęty	1.12.1996
Chorwacja	członek przyjęty	30.11.2000
Czechy	członek - założyciel	1.01.1995
Estonia	członek przyjęty	13.11.1999
Jugosławia	obserwator	8.02.2001
Litwa	członek przyjęty	31.05.2001
Łotwa	członek przyjęty	10.02.1999
Macedonia ^a	obserwator	21.12.1994
Moldawia	członek przyjęty	26.07.2001
Polska	członek - założyciel	1.07.1995
Rosja	obserwator	16.06.1993
Rumunia	członek - założyciel	1.01.1995
Słowacja	członek - założyciel	1.01.1995
Słowenia	członek przyjęty	30.07.1995
Ukraina	obserwator	17.12.1994
Węgry	członek - założyciel	1.01.1995

^a W październiku 2002 r. Rada Generalna WTO zatwierdziła porozumienie akcesyjne z Macedonią, jednak parlament macedoński jeszcze go nie ratyfikował.

albo prawnie zastrzeżonych, znajdujących się w posiadaniu instytucji publicznej⁶.

Niepełne zniesienie barier w swobodnym przepływie usług finansowych mogłoby utrudniać dalsze funkcjonowanie usługowej części umów WTO. Członkowie Światowej Organizacji Handlu w pełni zdawali sobie z tego sprawę i dlatego w 2000 r. rozpoczęli nową rundę negocjacji, tzw. GATS 2000. Ten fakt zasługuje na podkreślenie zwłaszcza w kontekście praktycznego fiaska 3. Konferencji Ministerialnej WTO z Seattle z 1999 r. Powszechnie sądzono, że spotkanie to zainicjuje Rundę Milenijną⁷, która miała objąć wszystkie pola aktywności WTO. W rzeczywistości Konferencja w Seattle nie osiągnęła żadnego z założonych celów, co groziło paraliżem WTO i zablokowaniem dalszych rokowań. Dopiero niezwykła aktywność Dyrektora Generalnego, Mika Moore'a, pozwoliła w 2001 r. ustalić w Doha (Katar) mandat negocjacyjny dla Rundy Milenijnej.

Pokazuje to skalę problemów, które należało przezwyciężyć chcąc kontynuować liberalizację światowego handlu. Jednak sfera usługowa nie wywoływała aż takich napięć, dlatego prace zmierzające do jeszcze większej swobody w przepływie tego typu produktów (w tym oferty finansowej) udało się zainicjować przed „globalną” rundą. Rozmowy mają być sfinalizowane w 2005 r.

Liberalizacja handlu usługami finansowymi w europejskich krajach okresu transformacji – próba kwantyfikacji

Usługi finansowe są powszechnie uważane za grupę o kluczowym znaczeniu we współczesnej gospodarce. Państwa przeprowadzające przebudowę od systemu nakazowo-rozdzielczego do rynkowego stanęły jednak przed trudnym wyzwaniem. Z jednej strony musiały nadrabiać wieloletnie opóźnienia w rozwoju sektora finansowego, gdyż bez tego skazane byłyby na cywilizacyjną zapaść. Z drugiej strony wystawienie się na nieograniczoną konkurencję ze strony państw Wspólnot Europejskich (i nie tylko) mogło oznaczać przekreślenie szans dla rodzimych usługodawców. W związku z tego rodzaju wyzwaniami interesująca była analiza rzeczywistych ofert liberalizacyjnych zgłoszonych w ramach GATS przez kraje okresu transformacji.

Wszystkie państwa z Europy Środkowej i Wschodniej są już włączone w orbitę oddziaływania WTO. Część z nich jest członkami – założycielami, co oznacza, że delegacje z tych państw uczestniczyły w Rundzie Urugwajskiej GATT, podpisały jej Akt końcowy i ratyfikowały Porozumienie WTO. Część jest członkami przyjętymi, którzy musieli przejść proces akcesji po Rundzie Urugwajskiej. Ostatnia grupa ma jedynie status obserwatora, który dopiero złożył wniosek o powołanie Grupy Roboczej mającej się zająć ustaleniem warunków przystąpienia do WTO. Informacje o statusie wszystkich państw zebrano w tabeli 2.

⁶ Ust. 2b Załącznika w sprawie usług finansowych.

⁷ Zob. Deardorff, Stern (2000) lub Grady, Macmillan (1999).

Tabela 3 Przykład listy szczegółowych zobowiązań w zakresie usług ubezpieczenia na życie

Podsektor usługowy	Sposób świadczenia usług	Ograniczenia dostępu do rynku	Sposób świadczenia usług	Ograniczenia narodowego traktowania
ubezpieczenia na życie	1 – usługa transgraniczna	bez ograniczeń	1 – usługa transgraniczna	bez ograniczeń
	2 – konsumpcja za granicą	bez ograniczeń	2 – konsumpcja za granicą	bez ograniczeń
	3 – obecność handlowa	wymagana forma spółki akcyjnej lub towarzystwa ubezpieczeń wzajemnych	3 – obecność handlowa	bez zobowiązań
4 – obecność osób fizycznych		bez zobowiązań	4 – obecność osób fizycznych	bez zobowiązań
				poza środkami horyzontalnymi

Źródło: opracowanie własne.

Zgodnie ze stanem rzeczywistego członkostwa w WTO, w dalszej analizie uwzględniono listy zobowiązań 13 państw. Jak już wspomniano, sektor finansowy nie jest jednoznacznie wyodrębniony spośród innych grup, gdyż np. zarządzanie aktywami bezpośrednio wiąże się z podsektorem usług dla biznesu. Dlatego zdecydowano o zawężeniu zespołu finansowego do tradycyjnie pojmowanej oferty bankowej i ubezpieczeniowej. W pierwszym przypadku były to czynności polegające na przyjmowaniu depozytów oraz udzielaniu pożyczek. W drugim przypadku chodziło o zawieranie ubezpieczeń na życie oraz pozostałych ubezpieczeń osobowych i majątkowych⁸.

Konieczne staje się w tym momencie przedstawienie listy zobowiązań podejmowanych w ramach GATS. Każdy kraj musi zadeklarować postępowanie w zakresie dostępu do rynku (*Market Access*) oraz narodowego traktowania (*National Treatment*). Ponieważ GATS przewiduje cztery tryby międzynarodowej podaży usług (usługi transgraniczne, konsumpcja za granicą, obecność handlowa, obecność osób fizycznych), w rzeczywistości członek WTO ma obowiązek złożenia dla każdego zespołu usług 8 odrębnych deklaracji: jakie zobowiązania przyjmuje na siebie dla każdego trybu podaży w zakresie dostępu do swojego rynku oraz narodowego traktowania usług i usługodawców zagranicznych.

Państwa mają w tym zakresie trzy opcje. Pierwsza z nich to stwierdzenie: „bez ograniczeń” („*none*”). Taki zapis oznacza przyjęcie dla danej podgrupy całkowicie swobodnego dostępu do rynku wewnętrznego oraz zgodę na postępowanie zgodne z klauzulą narodową. Na przeciwnym skraju znajduje się wariant „bez zobowiązań” („*unbound*”), co wskazuje na to, że państwo w danym podsektorze usługowym nie chce przyjąć na siebie zobowiązań liberalizacyjnych wynikających z po-

stanowień GATS. Nie musi to być jednoznaczne z tym, że we wskazanej podklasie istnieją jakieś bariery dostępu do rynku wewnętrznego lub zagraniczni usługodawcy są dyskryminowani. Jest to informacja, że członek WTO zastrzega sobie możliwość wprowadzenia takich środków w przyszłości – a takie postępowanie byłoby niedopuszczalne, gdyby wcześniej przyjął na siebie określone zobowiązania wynikające z GATS (Thornberg, Edwards, 1999).

Ostatnia opcja jest rozwiązaniem pośrednim, który w dodatku może przyjąć dwie formy. Pierwsza z nich jest formą negatywną, gdyż w przypadku danej grupy usług członek WTO generalnie deklaruje postępowanie „bez ograniczeń”, a jednocześnie wskazuje się pewne wyjątki stanowiące *de facto* przeszkody handlowe. Drugi wariant jest działaniem pozytywnym i polega na tym, że dla określonych usług zakłada się stan „bez zobowiązań”, jednak dopuszcza się odstępstwa, które umożliwiają względnie swobodny przepływ usług i usługodawców. Przykładową listę szczegółowych zobowiązań przedstawiono w tabeli 3.

W praktyce nie ma właściwie państwa, które zdecydowałyby na znaczącą liberalizację czwartego trybu podaży usług, polegającą na dopuszczeniu swobodnego przemieszczania się zagranicznych osób fizycznych w celu świadczenia usług na rzecz krajowych usługobiorców. Oczywiście wynika to z chęci daleko posuniętej ochrony rodzimego rynku pracy. W związku z tym ten rodzaj zobowiązań nie był brany pod uwagę w dalszej analizie. Trzeba jednak podkreślić, że mandat rozmów GATS 2000 uwzględnia element i choć jest to mało prawdopodobne, istnieje jednak szansa na dalej posuniętą liberalizację przepływu osób w przyszłych umowach WTO.

Przełożenie norm traktatowych na dane statystyczne jest niezwykle trudne, gdyż pomiar międzynarodowego przepływu usług natrafia na wiele problemów, wynikających głównie z niematerialnego charakteru oferty rynkowej. Właściwie jedynym krajem, który

⁸ Wyłączono z tego specyficzne ubezpieczenia mienia w ruchu lotniczym, morskim itp.

Tabela 4 Struktura międzynarodowego handlu usługami finansowymi w USA w 2000 r.

Wyszczególnienie	Handel transgraniczny mld USD		Obecność handlowa mld USD	
	eksport	import	eksport	import
Usługi ubezpieczeniowe	2,05	8,18	63,21	79,20
Usługi bankowe	16,31	4,47	38,63	28,20

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Recent Trends in U.S. Services Trade. 2002 Annual Report*, USITC, Waszyngton 2002 oraz *U.S. International Services Cross-Border Trade in 2001 and Sales Through Affiliates in 2000*, "Survey of Current Business" October 2002, U.S. Department of Commerce, Bureau of Economic Analysis, Waszyngton 2002.

kompleksowo monitoruje ten wycinek handlu zagranicznego, są Stany Zjednoczone⁹. Informacje dotyczące 2000 r. zostały umieszczone w tabeli 4.

W swoich pracach *U.S. International Trade Commission* używa trochę odmiennej nomenklatury niż traktatowe reguły GATS. Jednak analitycy USITC zaznaczają, że handel transgraniczny jest agregatem zawierającym informacje o przepływie usług, który odbywa się według 1., 2. i 4. trybu opisanego w GATS, natomiast obecność handlowa jest definiowana tak samo (*General Agreement on Trade in Services...*, 1998).

Na podstawie danych zawartych w tabeli 4 można ustalić wagi, jakie należy przypisać zobowiązaniom liberalizującym poszczególne tryby międzynarodowej podaży usług finansowych. Najważniejsza w tym sektorze jest możliwość ustanowienia obecności handlowej, czyli stworzenia własnego oddziału, przedstawicielstwa lub przedsiębiorstwa na terytorium innego członka WTO. W przypadku usług ubezpieczeniowych jest to przytłaczająca przewaga; trochę mniej zróżnicowany jest układ usług bankowych, choć i tu w przypadku importu stosunek wartości usług oferowanych poprzez obecność handlową do usług dostarczanych transgranicznie wynosi blisko 6 do 1.

Biorąc pod uwagę, że analizowana grupa usług została rozbita na ofertę ubezpieczeń na życie i pozostałe ubezpieczenia, możliwość deponowania pieniędzy i zaciągania pożyczek, należy trochę zróżnicować wagi zobowiązań liberalizacyjnych dla tych zespołów produktów usługowych. Rozpatrzmy przykład usługi transgranicznej. Wydaje się możliwe, że krajowy konsument nie będzie zbyt mocno zainteresowany zawarciem umowy ubezpieczenia na życie w takim trybie, czyli bez bezpośredniego kontaktu z usługodawcą. Inaczej jednak może kształtować się jego skłonność do podpisania umowy ubezpieczenia towaru w drogo-

wym transporcie międzynarodowym. Podobne wnioski można wysnuć dla depozytów i pożyczek. Prawdopodobnie mniejsza będzie chęć deponowania pieniędzy w zagranicznej instytucji finansowej, z której przedstawicielem nie miało się osobistego kontaktu, natomiast zaciągnięcie pożyczki nie powinno wiązać się z takimi obawami.

Dodatkowo należy uwzględnić różnice w zobowiązaniach dotyczących usługi transgranicznej oraz konsumpcji za granicą. Jeśli jakiś członek WTO decyduje się na znaczną liberalizację pierwszej formy podaży, to jednocześnie przyjmuje na siebie obowiązek zapewnienia swobody przepływu kapitału finansowego. Drugi tryb podaży usług nie wymaga takich zobowiązań (Mattoo, 1999). W związku z tym, z punktu widzenia doniosłości złożonej oferty liberalizacyjnej, istotniejsze jest zezwolenie na transgraniczne świadczenie usług. Ostatecznie przyjęto wagi, które zamieszczono w tabeli 5.

Oferta liberalizacji dwóch pierwszych sposobów oferowania usług finansowych w skali międzynarodowej, tj. usług transgranicznych i konsumpcji za granicą, jest z reguły mało zróżnicowana w analizowanych krajach Europy Środkowej i Wschodniej¹⁰. Najczęściej występują skrajne rozwiązania: brak ograniczeń lub brak jakichkolwiek zobowiązań. Pierwsza opcja była kodowana jako 1, druga jako 0. Wprowadzenie rozwiązań pośrednich oznaczało nadanie kodu 0,5.

W przypadku zobowiązań dotyczących obecności handlowej europejskie kraje transformujące się zdecydowanie szerzej sięgają do środków, które GATS uznaje za ograniczenia w handlu międzynarodowym, lecz dopuszcza ich stosowanie, o ile zostały zadeklarowane już w momencie wstępowania do WTO. Ich ciężar dyskryminacyjno-blokujący jest jednak dosyć zróżnicowany i dlatego przyjęto kody umieszczone w tabeli 6.

Dzięki systemowi kodów i wag możliwa stała się budowa indeksu wskazującego stopień liberalizacji międzynarodowego przepływu usług finansowych w krajach Europy Środkowej i Wschodniej. Indeks taki konstruowano według formuły zaproponowanej przez Mattoo (1999):

⁹ Odpowiada za to U.S. International Trade Commission, która rozpoczęła swe badania na przełomie 1994 i 1995 r. Jej roczne raporty są unikatowym kompendium statystycznym, rozbudowanym o część analityczną. Ostatnia edycja to: *Recent Trends in U.S. Services Trade. 2002 Annual Report*, USITC, Waszyngton 2002. Należy jednak bardzo wyraźnie podkreślić, że taki stan rzeczy w najbliższym czasie powinien się zmienić, gdyż udało się już opracować międzynarodowe standardy w zakresie statystyki usługowej. Zostały one przygotowane przez wspólny zespół roboczy powołany przez MFW, Komisję Europejską, OECD, ONZ, UNCTAD oraz WTO. Zob. *Manual on Statistics of International Trade in Services*, dokument ONZ ST/ESA/STAT/SER.M/86, Genewa, Luksemburg, Nowy York, Paryż, Waszyngton, 2002.

¹⁰ Listy szczegółowych zobowiązań (Schedule of Specific Commitments) wszystkich członków WTO są dostępne w internetowej bazie danych – zob. <http://docsonline.wto.org>.

Tabela 5 Wagi zobowiązań liberalizujących poszczególne tryby międzynarodowej podaży usług finansowych

Wyszczególnienie	Usługi transgraniczne	Konsumpcja za granicą	Obecność handlowa
Usługi ubezpieczeniowe			
- na życie	0,12	0,03	0,85
- pozostałe	0,20	0,05	0,75
Usługi bankowe			
- depozyty	0,12	0,03	0,85
- pożyczki	0,20	0,05	0,75

Źródło: A. Mattoo, *Financial Services and the World Trade Organization: Liberalization Commitments of the Developing and Transition Economies*, Policy Research Working Paper No 2184, World Bank 1999, s. 40.

$$\text{INDEKS_LIB1} = \sum w_i k_i^j \quad (1)$$

gdzie:

w_i – waga przypisana i -temu trybowi podaży usług (zob. tabela 5),

i – numer trybu, $i = 1, 2, 3$;

k_i^j – kod ograniczenia przyjętego przez kraj j dla i -tego trybu podaży usług.

Osobno budowano powyższe wskaźniki dla zobowiązań dotyczących dostępu do rynku oraz narodowego traktowania. Odrębnie określono także indeksy dla ubezpieczeń i usług bankowych. Agregacja obu podgrup usług wydaje się niemożliwa, gdyż nie wszystkie państwa przechodzące transformację mają porównywalnie rozwinięte sfery finansowe. Pokuszono się jednak o unifikację indeksów w ramach podgrup, przyjmując kolejne wagi: 0,7 dla zobowiązań dostępu do rynku i 0,3 dla klauzuli narodowego traktowania. Uznano bowiem, że w przypadku analizowanych krajów liberalizacja powinna skutkować silniejszą penetracją rodzimego rynku przez konkurentów z

rozwiniętych państw Europy Zachodniej i Ameryki Północnej. W związku z tym zdecydowanie ważniejsze jest uzyskanie możliwości wejścia na rynki krajów transformujących się i nawet napotkanie na nich dyskryminacyjnych rozwiązań, przy wewnętrznym potencjale ekonomicznym zachodnich podmiotów gospodarczych, nie powinno dla nich stanowić tak dużej bariery.

Ostateczny indeks zobowiązań liberalizacyjnych był skonstruowany według formuły:

$$\text{INDEKS_LIB2} = 0,7 * \text{INDEKS_LIB1}_{\text{AKC}} + 0,3 * \text{INDEKS_LIB1}_{\text{NAR}} \quad (2)$$

gdzie:

$\text{INDEKS_LIB1}_{\text{AKC}}$ – indeks obliczony według wzoru (1) dla zobowiązań dostępu do rynku,

$\text{INDEKS_LIB1}_{\text{NAR}}$ – indeks obliczony według wzoru (1) dla zobowiązań narodowego traktowania.

Gdyby jakiś kraj przyjął we wszystkich trybach podaży usług opcję braku ograniczeń w dostępie do rynku wewnętrznego oraz nie wprowadziłby żadnych odstępstw od narodowego traktowania, to INDEKS_LIB1

Tabela 6 Kody ograniczeń obecności handlowej w podsektorze usług finansowych

Ograniczenie	Kod
Brak ograniczeń	1,00
Wymóg szczególnej formy prawnej	0,75
Ograniczenia liczby usługodawców (np. ustanowienie wyłączności dla podmiotu krajowego)	
w jednej podgrupie usługowej	0,75
Ograniczenie udziału kapitału zagranicznego, zezwalające na przekroczenie 50% udziałów dla jednego podmiotu zagranicznego	0,75
Wymóg zezwolenia na transfer kapitału za granicę	0,75
Inne pojedyncze ograniczenie, np. wymóg rodzimego obywatelstwa dla członków zarządu	0,75
Ograniczenia liczby usługodawców (np. ustanowienie wyłączności dla podmiotu krajowego)	
w więcej niż jednej podgrupie usługowej	0,50
Ograniczenie udziału kapitału zagranicznego niezezwalające na przekroczenie 50% udziałów dla jednego podmiotu zagranicznego lub wymagające partnerstwa z podmiotem krajowym	0,50
Inne ograniczenia, jeśli jest ich więcej niż jedno	0,50
Ustanowienie górnego limitu wartości kapitału transferowanego za granicę	0,50
Zakaz transferu kapitału za granicę	0,25
Zakaz wejścia dla nowych podmiotów	0,10
Brak zobowiązań	0,00

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 7 Indeks liberalizacji cząstkowych zobowiązań w sferze usług finansowych w europejskich krajach okresu transformacji

Kraje	Usługi ubezpieczeniowe				Usługi bankowe			
	INDEKS_LIB1 _{AKC}		INDEKS_LIB1 _{NAR}		INDEKS_LIB1 _{AKC}		INDEKS_LIB1 _{NAR}	
	ubezpieczenia na życie	pozostałe ubezpieczenia	ubezpieczenia na życie	pozostałe ubezpieczenia	depozyty	pożyczki	depozyty	pożyczki
Albania	0,88	0,80	0,80	0,73	0,83	0,76	1,00	1,00
Bułgaria	0,60	0,53	0,75	0,69	0,60	0,53	0,60	0,53
Chorwacja	0,81	0,73	1,00	1,00	0,81	0,91	1,00	1,00
Czechy	0,80	0,76	1,00	1,00	0,80	0,76	1,00	1,00
Estonia	1,00	1,00	0,96	0,96	0,94	1,00	1,00	1,00
Litwa	0,84	0,76	1,00	1,00	0,96	0,96	1,00	1,00
Łotwa	0,84	0,76	1,00	1,00	0,84	0,76	1,00	1,00
Moldawia	0,88	0,80	1,00	1,00	0,84	0,80	1,00	1,00
Polska	0,55	0,49	0,85	0,75	0,77	0,68	0,85	0,75
Rumunia	0,68	0,60	0,85	0,75	0,94	0,96	1,00	1,00
Słowacja	0,63	0,60	0,96	0,96	0,76	0,73	1,00	1,00
Słowenia	0,64	0,56	0,85	0,75	0,72	0,76	1,00	1,00
Węgry	0,64	0,56	1,00	1,00	0,92	0,93	1,00	1,00
Średnia	0,75	0,69	0,92	0,89	0,83	0,81	0,96	0,94

Źródło: opracowanie własne.

oraz INDEKS_LIB2 wyniosłyby 1. Przy braku jakichkolwiek zobowiązań wartości obu indeksów byłyby równe 0. Wszystkie uzyskane wskaźniki zawarto w tabelach 7 – 8, a dodatkowo wartości ostatecznego indeksu liberalizacji umieszczono na wykresach 1 – 4

Z przedstawionych informacji wynika, że region Europy Środkowej i Wschodniej jest relatywnie otwarty na międzynarodową konkurencję w zakresie usług finansowych. Indeksy zawarte w tabeli 7 pokazują, że najbardziej utrudnione jest wejście na rynek ubezpieczeń nieobejmujących życia (średnia wartość indeksu

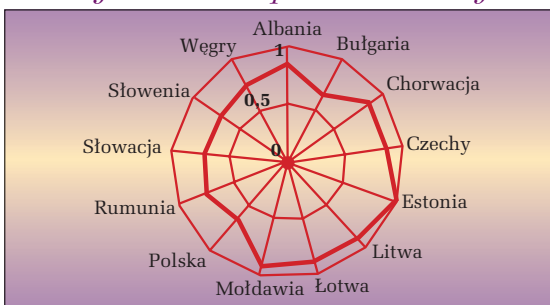
równa 0,69), natomiast najmniej restrykcji zadeklarowano w zakresie narodowego traktowania depozytów bankowych (średni poziom indeksu wynosi 0,96). Wyraźnie widać, że państwa transformujące się wola wprowadzać obostrzenia w dostępie do rynku, natomiast sporadycznie pojawiają się środki uniemożliwiające narodowe traktowanie usług i usługodawców zagranicznych. Ogólny wniosek o relatywnie liberalnym podejściu do międzynarodowego przepływu usług finansowych można powtórzyć na podstawie analizy wskaźników zawartych w tabeli 8.

Tabela 8 Indeks liberalizacji międzynarodowego przepływu usług finansowych w europejskich krajach okresu transformacji

Kraje	Usługi ubezpieczeniowe INDEKS_LIB2		Usługi bankowe INDEKS_LIB2	
	ubezpieczenia na życie	pozostałe ubezpieczenia	depozyty	pożyczki
Albania	0,86	0,78	0,88	0,83
Bułgaria	0,65	0,58	0,60	0,53
Chorwacja	0,87	0,81	0,87	0,94
Czechy	0,86	0,83	0,86	0,83
Estonia	0,99	0,99	0,96	1,00
Litwa	0,89	0,83	0,97	0,97
Łotwa	0,89	0,83	0,89	0,83
Moldawia	0,92	0,86	0,89	0,86
Polska	0,64	0,57	0,79	0,70
Rumunia	0,73	0,65	0,96	0,97
Słowacja	0,73	0,71	0,83	0,81
Słowenia	0,70	0,62	0,80	0,83
Węgry	0,75	0,69	0,94	0,95
Średnia	0,81	0,75	0,86	0,85

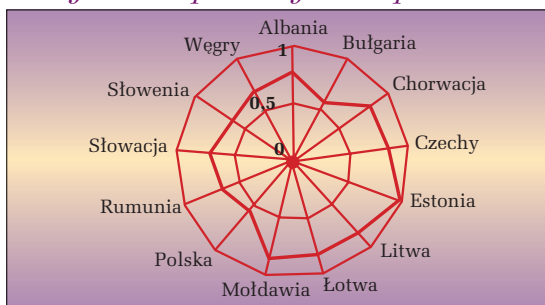
Źródło: opracowanie własne.

Wykres 1 Indeksy liberalizacji międzynarodowego handlu ubezpieczeniami na życie

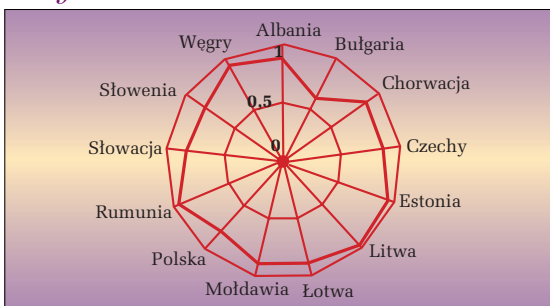
Źródło: tabela 1

Wykres 2 Indeksy liberalizacji międzynarodowego handlu pozostałymi ubezpieczeniami

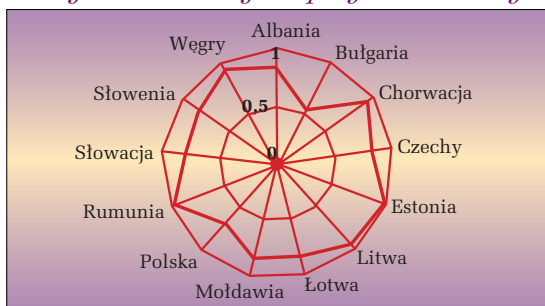
Źródło: tabela 1

Wykres 3 Indeksy liberalizacji międzynarodowego handlu usługami depozytów bankowych

Źródło: tabela 1

Wykres 4 Indeksy liberalizacji międzynarodowego handlu usługami pożyczek bankowych

Źródło: tabela 1

Wśród rozpatrywanych państw najmniej restrykcyjną ofertę złożyły: Estonia oraz Litwa. Można pokusić się o stwierdzenie, że otworzyły one swoje rynki finansowe, choć Estonia uczyniła to w większym stopniu w przypadku oferty ubezpieczeniowej. Dla przykładu można podać, że Estonia wprowadziła tylko jedno ograniczenie w narodowym traktowaniu zagranicznych usługodawców oferujących ubezpieczenia: połowa zarządu podmiotu działającego w formie spółki akcyjnej na terytorium Estonii może się składać z obywateli obcych państw, lecz proporcje muszą odpowiadać udziałom wniesionym przez obcy kapitał. Również tylko jedno obostrzenie znalazło się w przypadku deklaracji dotyczących dostępu do rynku depozytów bankowych: korzystanie z trybu usługi transgranicznej, czyli zakładanie depozytu za granicą, bez opuszczania terytorium Estonii, wymaga autoryzacji przez bank centralny.

Na przeciwnym biegunie oferty liberalizacyjnej znalazły się Polska i Bułgaria. Tylko te państwa nie zadeklarowały żadnych zobowiązań w dostępie do usług bankowych w formie konsumpcji transgranicznej oraz konsumpcji za granicą, natomiast obecność handlowa napotkała liczne przeszkody, choć mniejszego kalibru. Analogicznie uregulowano narodowe traktowanie usług deponowania i pożyczania pieniędzy: brak zobowiązań w zakresie dwóch pierwszych trybów podaży oraz kilka obostrzeń dla obecności handlowej. Podsek-

tor usług ubezpieczeniowych jeszcze w mniejszym stopniu został otwarty na konkurencję, gdyż nie wprowadzono żadnych deklaracji dla usług transgranicznych i konsumowanych za granicą, a dodatkowo Polska zapisała w swojej ofercie, że nie godzi się na transfer za granicę funduszy ubezpieczeniowych. Tak restrykcyjną opcję przyjęła jeszcze tylko Słowacja.

Swoboda świadczenia usług finansowych w Polsce

Z przedstawionych wyżej szacunków indeksów wynika, że na tle innych europejskich państw transformującej się Polska przedstawiła dosyć ograniczoną ofertę liberalizacji międzynarodowego handlu usługami finansowymi. Należy jednak jeszcze raz podkreślić, że według norm GATS brak zobowiązań w danej dziedzinie usług oznacza, iż członek WTO nie godzi się na związanie się normami traktatów międzynarodowych. Nie jest to jednoznaczne z wprowadzaniem restrykcji, lecz jedynie sygnalizuje, że rząd tego państwa pozostawia sobie swobodę w tworzeniu wewnętrznych regulacji, czasami odmiennych od zamysłów WTO. Stanowi to istotny wyznacznik odróżniający liberalizację (prowadzącą do internacjonalizacji sfery finansowej) od wewnętrznej deregulacji, która również poszerza zakres swobody świadczenia usług, lecz wcale nie eliminuje

Tabela 9 *Udział kapitału zagranicznego w funduszach sektora bankowego w europejskich państwach transformujących się w latach 2000 - 2001*

Kraje	Udział w funduszach sektora bankowego		
	2000	2001	przyrost punkty procentowe
	%		
Albania	84,0	84,3	0,3
Bułgaria ^a	73,3	75,0	1,7
Chorwacja ^a	84,1	89,3	5,2
Czechy	54,5	70,0	15,5
Estonia	83,7	85,6	1,9
Litwa	57,7	81,1	23,4
Łotwa	69,9	67,7	-2,2
Moldawia	59,6	60,9	1,3
Polska	77,6	80,2	2,6
Rumunia ^a	50,9	55,2	4,3
Słowacja	83,8	84,7	0,9
Słowenia	12,0	16,0	4,0
Węgry	66,7	63,0	-3,7
Średnia	66,0	70,2	4,26

^a dane dotyczą aktywów sektora bankowego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie rocznych raportów banków centralnych, umieszczonych na ich stronach internetowych.

stosowania dyskrecjonalnych środków polityki gospodarczej. Przykład Polski bardzo dobrze ilustruje ten problem.

Dane zawarte w tabeli 8 wskazują, że polska oferta zobowiązań zaciągniętych w ramach systemu prawnego WTO zakłada najmniejszy (poza Bułgarią) stopień liberalizacji usługowej sfery finansowej. Można więc domniemywać, że będzie to barierą dostępu zagranicznych usługodawców do polskiego rynku. Jednak dane zawarte w tabeli 9 przeczą temu, gdyż jednoznacznie pokazują, że polski sektor bankowy w bardzo dużej mierze znajduje się w rękach zagranicznych inwestorów. Co więcej, udział dostrzegany w Polsce przewyższa średnią obserwowaną w Europie Środkowej i Wschodniej (choć ta jest zaniżana przez nietypowy przypadek Słowenii).

Taki stan rzeczy jednoznacznie dowodzi, że czym innym jest międzynarodowa liberalizacja opierająca się na jasnych i trwałych regułach traktatowych, a czym innym wewnętrzna polityka danego państwa. Polska wyraźnie wybrała model tylko względnie otwartego rynku, natomiast bez większych przeszkód dopuściła do działania na nim zagranicznych inwestorów, którzy spełnili określone kryteria wyznaczone przez krajowe (a nie międzynarodowe) przepisy. Bez wątpienia największą rolę odegrał tu proces prywatyzacyjny, który odbywa się wyłącznie na podstawie rodzimych regulacji, a przedstawiciele Skarbu Państwa dysponują wieloma instrumentami determinującymi, który oferent ostatecznie mógł nabyć udziały w polskim banku. Zagraniczny kontrahent nie mógł w tym względzie powoływać się na jakiegokolwiek normy prawne systemu WTO, gdyż Polska zastrzegła, że nie przyjmuje na siebie żadnych zobowiązań w zakresie prywatyzacji.

Należy zaznaczyć, że krajowe przepisy niejednokrotnie łagodzą obostrzenia, które Polska, niejako na wyrost, przyjęła w swoich zobowiązaniach zaciągniętych wobec innych członków WTO. Przykładem może być problem bankowej obecności handlowej: na potrzeby GATS przyjęto, że wymagana jest forma prawna spółki akcyjnej, natomiast rodzime (a nie międzynarodowe) normy prawa bankowego zezwalają na tworzenie oddziałów banków zagranicznych, czyli podmiotów, które z pewnością nie są spółkami. Należy jeszcze raz podkreślić, że odstępianie od międzynarodowych zobowiązań liberalizacyjnych mogło pośrednio zachęcać do udziału w prywatyzacji już istniejących podmiotów krajowych oraz tworzenia mieszanych przedsięwzięć gospodarczych. Dane zawarte w tabeli 9 są pośrednim dowodem skuteczności takiej polityki.

Rok 2002 stał się jednak przełomowy dla sytuacji prawnej bankowych usług transgranicznych i ich konsumpcji za granicą. Przyjęta już nowelizacja prawa bankowego¹¹ wprowadziła bowiem do polskich przepisów pojęcie „działalności transgranicznej”, która jest praktycznie tożsama z regułami GATS. Niestety, przepisy regulujące ten tryb podaży usług wejdą w życie dopiero w momencie przystąpienia Polski do Unii Europejskiej, a swoboda w przepływie usług świadczonych transgranicznie obejmie wyłącznie państwa członkowskie UE.

Daleko posunięte ograniczenia konsumpcji usług bankowych za granicą wynikały w Polsce z przepisów prawa dewizowego¹². Nowa ustawa¹³ zniósła zdecydo-

¹¹ Ustawa z dnia 23 sierpnia 2001 r. o zmianie ustawy Prawo bankowe oraz o zmianie innych ustaw. Dz.U. nr 111, poz. 1195.

¹² Ustawa z dnia 18 grudnia 1998 r. Prawo dewizowe. Dz.U. nr 160, poz. 1063, z 1999 r. nr 83, poz. 931 oraz z 2000 r. nr 103, poz. 1099.

¹³ Ustawa z dnia 27 lipca 2002 r. Prawo dewizowe. Dz.U. nr 141, poz. 1178.

waną większość barier i wprowadziła znaczną swobodę w przepływie środków płatniczych. Ponownie można jednak zgłosić pewien niedosyt, gdyż liberalizacja obejmie tylko kraje należące do UE, Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz OECD.

We wstępnym stadium prawodawczym, tj. po pierwszym czytaniu w Sejmie (zakończyły się także prace Komisji Finansów Publicznych), znalazły się przepisy, które mocniej otwierałyby polski rynek ubezpieczeniowy na konkurencję międzynarodową. Według obecnego stanu prawnego¹⁴, nie ma możliwości zawarcia ubezpieczenia w trybie transgranicznym, jak również poza granicami Polski. Obca obecność handlowa jest natomiast dopuszczalna jedynie na zasadach wzajemności. Polska odmówiła zatem podporządkowania się zasadom liberalizacyjnym w tym zakresie, gdyż w miejsce globalnej konkurencji wprowadziła normę, że otwiera własny rynek tylko dla podmiotów z tych państw, które w takim samym stopniu znoszą ograniczenia dla polskich zakładów ubezpieczeń.

Propozycje projektu rządowe próbują zmienić ten stan rzeczy, gdyż uchylają wymóg wzajemności dla stron GATS w zakresie podejmowania i prowadzenia działalności ubezpieczeniowej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Oznacza to zgodę na objęcie podsektora usług ubezpieczeniowych klauzulą największego uprzywilejowania. Sejmowa Komisja Finansów Publicznych podzieliła w tym względzie poglądy Rządu. Dodatkowo, projekt nowej ustawy o działalności ubezpieczeniowej przewiduje zniesienie większości ograniczeń w swobodzie świadczenia usług transgranicznych i konsumpcji za granicą, choć tym razem dopuszcza się takie formy międzynarodowej podaży usług jedynie na obszarze Unii Europejskiej.

Uwagi końcowe

Regulacje Światowej Organizacji Handlu, które dotyczą sfery usług, mają tworzyć podstawy prawne do ich swobodnej wymiany w skali całego globu. Pomimo rosnącego udziału usług w wytwarzaniu PKB, w zatrudnieniu ogółem ludności aktywnej zawodowo oraz w obrotach międzynarodowych, normy GATS nie są jeszcze powszechnie stosowane. Znaczna część członków WTO nie włączyła do swych list szczegółowych zobowiązań wielu podgrup usługowych, a z drugiej strony wprowadziła liczne odstępstwa od kluczowych klauzul GATS.

Sfera usług finansowych nie jest wyjątkiem, choć analiza deklaracji liberalizacyjnych złożonych przez

europäische państwa okresu transformacji prowadzi do wniosku, że kraje te zasadniczo są otwarte na zagraniczną konkurencję. Skłonność do takiej rywalizacji w ujęciu przedmiotowym jest trochę większa w przypadku usług bankowych, natomiast zastosowanie kryterium podmiotowego pozwala stwierdzić, że najmniej restrykcji przewidują Estonia i Litwa.

Polska, mimo swego statusu członka – założyciela WTO, przedstawiła raczej ograniczoną, na tle innych krajów naszego regionu, listę zobowiązań. Jednak proces akcesji do Unii Europejskiej zaowocował opracowaniem przepisów zdecydowanie poszerzających zakres swobody w przepływie usług finansowych. Zakończyły się już prace prawodawcze znoszące większość ograniczeń w przepływie produktów bankowych, zaawansowane jest postępowanie parlamentarne zmierzające do wprowadzenia analogicznych przepisów w podsektorze ubezpieczeń. Jednak są to tylko normy wewnętrzne, a nie przepisy traktatowe obowiązujące wszystkich członków WTO. Polska brała udział w negocjacjach, które w grudniu 1997 r. zakończyły się podpisaniem Piątego Protokołu GATS. Chociaż parafowała go – co miało oznaczać zgodę na dalsze rozszerzanie zasad wolnego handlu na sferę usług finansowych – jednak aż do końca 2002 r. nie ratyfikowała tego porozumienia.

Trzeba też pamiętać, że po wejściu Polski do Unii Europejskiej powstaną warunki do możliwie nieskrępowanej konkurencji w sektorze finansowym, lecz tylko na obszarze UE (poszerzonym o innych członków OECD i Lichtenstein w zakresie niektórych usług bankowych). Oznacza to utrzymanie ograniczeń w korzystaniu z ofert pochodzących z tzw. rajów podatkowych, co ma oczywiście uzasadnienie w obawie przez dopuszczaniem do nadużyć, choć jednocześnie pozbawia liberalizację waloru globalności. Dodatkowo należy podkreślić, że GATS przewiduje w ramach swobody przepływu usług również znoszenie barier w przemieszczaniu się osób fizycznych. W praktyce jest to tryb podaży usług, który nie został dotąd objęty zobowiązaniami wartymi odnotowania, choć rokowania GATS 2000 oraz negocjacje podejmowane w ramach Rundy Milenijnej WTO z pewnością będą dotyczyć również tego aspektu międzynarodowej wymiany usługowej.

Podsumowując można stwierdzić, że normy WTO są obiecującą podstawą do stworzenia globalnego rynku usług finansowych. Jednak pełne możliwości tego systemu nie są jeszcze wykorzystane, a państwa Europy Środkowej i Wschodniej w pierwszej kolejności dążą do większej liberalizacji w ramach Unii Europejskiej. Oznacza to, że bardziej znaczące otwarcie na konkurencję międzykontynentalną musi poczekać na dalsze negocjacje handlowe.

¹⁴ Podstawowy akt to ustawa z dnia 28 lipca 1990 r. o działalności ubezpieczeniowej. Dz.U. nr 59, poz. 344 z dalszymi zmianami.

Bibliografia

1. A.V. Deardorff, R.M. Stern (2000): *What the Public Should Know about Globalization and the World Trade Organization*. Research Seminar in International Economics Discussion Paper No. 460, The University of Michigan.
2. W. Dobson, P. Jacquet (1998): *Financial Services Liberalization in the WTO*. Institute for International Economics, Waszyngton.
3. *General Agreement on Trade in Services: Examination of the Schedules of Commitments Submitted by Eastern Europe, the European Free Trade Association, and Turkey*. USITC, Waszyngton 1998.
4. P. Grady, K. Macmillan (1999): *Seattle and Beyond: The WTO Millenium Round*. Global Economics Ltd., Ontario.
5. B.M. Hoekman, M.M. Kostecki (2001): *The Political Economy of the World Trading System. The WTO and Beyond*. Oxford University Press.
6. M. Kruszka (2001): *Regulacja międzynarodowego przepływu usług bankowych w myśl zasad Światowej Organizacji Handlu*. „Bank i Kredyt” nr 5.
7. A. Mattoo (1999): *Financial Services and the World Trade Organization: Liberalization Commitments of the Developing and Transition Economies*. Policy Research Working Paper No 2184, World Bank.
8. *Recent Trends in U.S. Services Trade. 2002 Annual Report*. USITC, Waszyngton 2002.
9. C.F. Thrnberg, F.L. Edwards: *Determinants of Services Trade Liberalization: A Study of GATS Negotiation*. Materiały konferencyjne World Services Congress, Atlanta, 1 - 3 listopada 1999.